

Petr Čornej

Husitství a husité

Petr Čornej

Husitství a husité

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Redakce Kamila Veselá

Jazyková korektura a rejstřík Dita Křišťanová

Grafická úprava Zdeněk Ziegler

Na obálce Kachel s vyobrazením husitských bojovníků,

15. století. Sbírka Národního muzea, H2-126343

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova, 2019

© Petr Čornej, 2019

ISBN 978-80-246-3993-2

ISBN 978-80-246-4040-2 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum 2019

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

K 600. výročí husitské revoluce

OBSAH

Předmluva: Husitství jako badatelská výzva	9
I. Pojmy a problémy	13
Vzbúrenie, búrka, búrka a husitská revoluce	15
Husitství: katastrofa, nebo východisko z pozdně středověké krize?	36
II. V předvečer revolučního výbuchu	59
Praha po Husovi	61
„Prozatím poroučíme zmíněné křivdy Pánu Bohu, jehož je pomsta...“ Stížný list české a moravské šlechty proti Husovu upálení v historických souvislostech	85
III. Husitská Praha	129
Prachovice, Zlatá Koruna (a Praha) v roce 1420	131
Pražský husita Jeroným Šrol	162
IV. Král dvojího lidu	187
Královská volba na Staroměstské radnici	189
Jiří Poděbradský a česká otázka v mezinárodním kontextu let 1436–1464	233
Poděbradská éra: pojmenování, výměr, problémy	261
V. Na soudu dějin	291
Tři sondy do historiografie doby husitské	293
Kam sahá paměť. „Zrádce“ Čapek a svědectví Bohuslava Bílejovského	320
Politické a náboženské aktualizace husitství v českých kronikách na rozhraní středověku a novověku	350

Hájkův obraz husitské epochy	368
Proč Klio básní	407
VI. V pohledu moderní doby	419
Příbyslav – město Žižkovo?	421
Vnímání husitství v české moderní a postmoderní společnosti	441
Seznam zkratk	456
Summary	457
Bibliografická poznámka	464
Rejstřík	466

PŘEDMLUVA

Husitství jako badatelská výzva

V průběhu deseti let předkládám veřejnosti už třetí výbor ze svých studií. Činím tak naposledy, protože s koncem kalendářního roku 2019 po více než pětadvaceti letech působení definitivně opustím akademický svět. Vše má svůj čas a člověk by měl vědět, kdy odejít. Pokud se ještě budu vědecké práci věnovat, pak převážně pro osobní potěchu.

Zrod publikace však s mým rozhodnutím souvisí jen volně. Hlavní důvody, proč jsem ji, tentokrát bez váhání a přemlouvání, sestavil, jsou dva. Předně jsem hodlal uctít 600. výročí husitské bouře, zahájené 30. července 1419 první pražskou defenestrací. Husitská revoluce patří bez nadsázky k fenoménům, které zásadním způsobem ovlivnily české i středoevropské dějiny. Přesto si ji dnes z nejrůznějších důvodů málo připomínáme. Současný společenský i mediální nezájem je nepochybně reakcí na přemrštěnou aktualizaci i adoraci husitství, trvající celé jedno století, přibližně od roku 1860 do roku 1960. K tomu přistupují též faktory politické a konfesijní povahy. Není žádným tajemstvím, že jednoznačně pozitivní hodnocení husitské epochy bylo v moderní době především záležitostí národovců, liberálů, agrárníků, anarchistů, socialistů, komunistů, pokrokářů všeho druhu a na předním místě rovněž nekatolických křesťanských církví, spjatých s husitstvím základními ideovými východisky. Katolíci, bytostní konzervativci i příslušníci jiných národností, obývajících teritorium československého, respektive českého státu, zaujímali a zaujímají (pochopitelně s výjimkou evangelické minority) k husitům převážně kritický či odtažitý postoj. Přitom to původně byli liberálně orientovaní čeští Němci, kteří se k husitské tematice před rokem 1848 programově hlásili, nacházejíce v ní inspiraci pro své svobodomyšlné politické snahy.

I když jsem poslední, kdo by komukoliv upíral právo na názor, domnívám se, že současné přehlížení husitské éry není na místě. Husitství bylo českou variantou řešení hluboké krize, v níž se na konci

středověku ocitla západokřesťanská církev i struktury středověkého státu. Na rozdíl od jiných evropských oblastí, v nichž se nejprve prosadila změna politického systému (utvoření stavovského státu, v kterém se o moc dělí panovník a stavy) a teprve poté nastoupila reformace, usilující o důslednou nápravu církevního organismu i za cenu vzniku nových církví, v českomoravském prostoru se oba procesy uskutečnily zároveň a vzájemně se prolínaly. To husitství dodalo revoluční dynamiku a učinilo z něj jedinečný dějinný jev, anticipující se zhruba stoletým předstihem dění v německých oblastech Říše, Švýcarském spříseženství, Nizozemí i Anglii. Nemusíme se proto za husitství stydět, neboť dnes negativně posuzované excesy (zvláště obrazoborectví) byly nedílnou součástí reformačních hnutí i jinde v Evropě. Nevykazujeme-li z dějin Martina Luthera, Ulricha Zwingliho, Jeana Calvina, Viléma Oranžského či Olivera Cromwella, pak nemá smysl zpochybňovat dějinný význam Jana Husa, Jeronýma Pražského, Jana Žižky nebo Jana Želivského. Po celý svůj vědecký život jsem se snažil husitské téma odpolitizovat a odideologizovat, tedy zbavit je nánosů ahistorických a účelových moderních interpretací, které jeho podstatu zkreslovaly a u veřejnosti budily nedůvěru, ne-li úsměšky. I na sklonku akademické dráhy hájím přesvědčení, že husitství je třeba vykládat zevnitř, pokud možno s hlubokým porozuměním tehdejší mentalitě. Není to vždy záruka úspěchu, ale je to jediná možnost, jak se zbavit černobílé optiky a alespoň částečně pochopit vzrušující, barvitou a bezesporu velkou dobu.

Druhý důvod, který mě ovlivnil při koncipování knihy, tkví v okolnostech vnější povahy. Na léta 2015–2018 připadla kulatá výročí významných událostí tvořících důležité mezníky v husitských a zároveň i v českých dějinách. Nejprve to bylo relativně důstojné připomenutí 600. jubilea smrti mistra Jana Husa (6. července 1415), dále vydání protestního listu české a moravské šlechty proti Husovu odsouzení a upálení (2. září 1415) a poté památka mistra Jeronýma Pražského, poslaného kostnickým koncilem na planoucí hranici 30. května 1416. Hluboko ve stínu těchto výročí zůstala jiná data, zejména 560. jubileum volby a korunovace Jiřího z Poděbrad (2. března, potažmo 7. května 1458) a 550 let, která uplynula od zrodu projektu, předloženého „husitským králem“ křesťanským panovníkům s cílem zajistit bezpečnost

a spolupráci v evropském rámci (1464). U příležitosti všech uvedených výročí byly uspořádány větší či menší výstavy, vědecké konference, symposia a semináře, kterých jsem se, pokud to bylo v mých silách, aktivně zúčastnil. Ne vždy ovšem bývá společenská poptávka, na niž historik reaguje, provázána s rozmanitými jubilei. Občas potřebný podnět poskytne i mimořádný kulturní počín, jakým roku 2013 nepochybně bylo třetí úplné české vydání *Kroniky české* Václava Hájka z Libočan, stěžejního textu, který nadlouho spoluutvářel české historické vědomí. Počítám-li dobře, vzniklo devět ze šestnácti studií zařazených do této knihy na objednávku, které jsem vyšel vstříc, avšak současně se jí snažil využít k hlubšímu zamyšlení nad profilovými událostmi i osobnostmi českých dějin.

Historikovu práci však nediktují výročí, nýbrž především jeho vlastní badatelský zájem. Ani v letech 2010–2018, kdy se mé studie rodily, jsem neopouštěl problematiku, jíž se věnuji dlouhodobě, tj. nejen vlastní husitství (se zaměřením na postavu Jana Žižky a na poměry v husitské Praze), nýbrž také jeho reflexi v českém raně novověkém a moderním dějepísectví i v historické paměti. Svědčí o tom zejména stati začleněné do třetího a šestého oddílu, zatímco první dvě studie se zabývají zásadními koncepčními otázkami, jednak sémantickou proměnou pojmů označujících revoluční fázi husitství a také provokativní tezí, zda husitská epocha byla skutečně dějinnou katastrofou, kterou v ní vidí její četní kritici.

Ačkoliv vybrané články působí na první pohled rozmanitě, přece jen mají, vedle husitské tematiky, ještě jednoho společného jmenovatele. Respektují mínění zesnulého historika Josefa Války, který opakovaně upozorňoval, že ke změně zažitého paradigmatu vedou v historiografii dvě cesty. Buď změna koncepce, nebo zásadní nová zjištění dosažená mikrohistorickými postupy. Pozorný čtenář nalezne v knize práce obojího zaměření, ale i takové, které obě možnosti cíleně propojují.

V Praze 9. června 2019, přesně padesát let po maturitě

I. POJMY A PROBLÉMY

VZBÚŘENIE, BÚŘE, BÚŘKA A HUSITSKÁ REVOLUCE

Texty mohou lhát, ale jazyk, ačkoliv se o to někdy snaží, nelže nikdy. I proto je nejdůležitějším a zároveň autentickým pramenem pro poznání jedinečné a neopakovatelné minulosti. Tato dnes již téměř proseminární poučka v sobě ale skrývá potenciální nebezpečí vedoucí na „okraj útesu“. Už antičtí učenci věděli, že slova skutečnost nejen pojmenovávají (a tím i zpřístupňují a osvětlují), nýbrž zároveň také zastírají. Nejednoznačnost a nepřesnost jazykového pojmenování i permanentní proměny jazyka, reflektujícího měnící se realitu (resp. aktuální svět), staví historika do nezáviděníhodné, ne-li neřešitelné situace. Velmi často postrádá jistotu, zda slova obsažená v pramenech opravdu pochopil v jejich autenticitě a zda jím předkládané interpretace nejsou zkreslené, nebo dokonce mylné.

Dialog se zmizelou, leč kdysi existující minulostí však naráží ještě na jednu neschůdnou překážku. Pokud se badatel nespécializuje na soudobé dějiny, potom zákonitě postrádá bezprostřední osobní prožitek zkoumaného dějinného úseku. Bez přímé zkušenosti, která je nepřenosná, však skutečnost nikdy plně neuchopí a nepostihne ani její vůni, barvy a nálady. Aktéři i svědci dávných událostí buď již promluvili, nebo zarytě mlčí. Historik proto nemá jinou možnost než se pokusit s nimi navázat prostřednictvím jazyka poněkud jednostrannou komunikaci, snažit se zahlédnout útržky dějin a současně letmo nahlédnout do mysli a snad i pocitů dávno mrtvých lidí. Alespoň dílčí útěchu mu skýtá znaková povaha jazyka. Chápe-li znak jako nositele významu, s jehož pomocí proniká ke smyslu sdělení, není jeho úsilí o rozhovor s dějinami marné a beznadějně.¹

¹ Blíže k těmto otázkám např. Jaroslav Marek: Příspěvky k typologii historického textu, *ČČH* 91 (1993), s. 531-544; týž: Historie a postmoderna, *ČČH* 92 (1994), s. 477-495; týž: Historické dílo jako text, in: *In memoriam Josefa Macka (1922-1991)*, edd. Miloslav Polívka - František Šmahel, Praha 1996, s. 317-328; Lubomír Doležel: Fikční a historický

Každý dialog badatele s minulostí zůstává i v rámci jednoho jazyka dialogem dvou historických jazykových rovin, lišících se mimo jiné v lexikální a s ní těsně spjaté sémantické sféře, jež nás zde zajímá především. Dynamické jazykové procesy, úzce propojené s civilizačními proměnami, zákonitě ovlivňují i historickou vědu, která zcela běžně označuje dávné jevy pojmy, jež v sledované době ještě neexistovaly, nebo měly jiný význam. Vyvstává proto otázka, zda je takový přístup adekvátní, zda nevnáší do minulosti anachronické momenty a zda opravdu přispívá k poznání zkoumané epochy.² Je to ovšem otázka ryze akademická, neboť každý badatel je zajatcem doby, v níž žije, již si nevybral a z jejíž pout se nikdy nevymaní. Po zkušenostech s historiografií 19. a 20. století, která nejednou nazírala starověké a středověké dějiny prizmatem vlastních hodnot, zkušeností, představ a ideálů, by však měl být nanejvýš obezřetný. Pro husitologii, jejíž koncepce a výklady byly mimořádně silně poznamenány bezděčnými, podvědomými i politicky motivovanými aktualizacemi, platí tato výstraha dvojnásob.³

Jednu z cest, jak toto nebezpečí podstatně omezit, představuje komparace tzv. klíčových slov v pozdně středověké češtině (eventuálně v latině a v němčině) s relevantními pojmy užívanými v současném českém jazyce, ať již ve vědě či publicistice.⁴ Už v poslední třetině 20. století tuto stezku prošlápli Igor Němec, Emanuel Michálek, Josef Macek i další vyznavací historické sémantiky a historické sociolingvistiky.⁵ Vzorově mimo jiné upozornili na fakt, že středověká čeština sice znala slovo *společnost*, nikoliv ale v nynějším významu (tj. souhrn společně

narativ: setkání s postmoderní výzvou, *Česká literatura* 50 (2002), s. 341–370; týž: *Fikce a historie v období postmoderny*, Praha 2008; Petr Čornej: Věčný problém: jak psát dějiny?, in: *O psaní dějin. Teoretické a metodologické problémy literární historiografie*, ed. Kateřina Bláhová – Ondřej Sládek, Praha 2007, s. 15–40.

² Josef Macek: Historická sémantika, *ČČH* 89 (1991), s. 1–30.

³ Maciej Górny: *Między Marksem a Pałackým. Historiografia w komunistycznej Czechosłowacji*, Warszawa 2001, s. 61–95; Petr Čornej: Zrození husitského mýtu: problém optiky, in: *19. století v nás. Modely, instituce a reprezentace, které přetrvaly* (Moderní dějiny – Supplementum 1), ed. Milan Řepa, Praha 2008, s. 86–103.

⁴ Igor Němec – Emanuel Michálek a kol. (= Josef Macek): Vztah sémantiky staročeské slovní zásoby ke společenské situaci, *Slavia* 47 (1978), s. 14–22 (přetištěno in: Igor Němec: *Práce z historické jazykovědy*, Praha 2009, s. 408–415).

⁵ Podrobněji o tom Petr Čornej: Význam Staročeského slovníku pro českou historiografii, *Naše řeč* 81 (1998), č. 2–3, s. 61–69.

žijících lidí), na jehož místě užívala označení jiná, z dnešního náhledu ne zcela výstižná, např. *obec*, *cierkev* či *sbor*, z nichž dvě poslední zrcadlila příslušnost ke křesťanské víře.⁶ Podobně neexistovalo ve staročeské slovní zásobě slovo *stát*, jež se do češtiny dostalo složitým putováním z italštiny přes němčinu až v osvícenském období.⁷ Moderní historik husitské epochy se přitom ve svých výkladech bez obou těchto klíčových termínů neobejde.

S dějinným fenoménem husitství by si dnes specialista sotva poradil bez substantiva *revoluce*. Přitom pojem *husitská revoluce* zakotvil jako ustálené sousloví v českém i mezinárodním vědeckém diskursu až v průběhu 20. století, kdy postupně pronikl též do dějepisných učebnic. Ještě v 19. věku se vyskytoval poměrně slabě. To napovídá, že se prosadil až v důsledku moderních revolucí, měnících od sklonku 18. století tvářnost euroatlantické civilizace.⁸ K shodnému původu odkazuje také pojem *husitské revoluční hnutí*, preferovaný českými marxistickými historiky nedlouho po únoru 1948.⁹ Připomeňme pro úplnost, že se v časovém vymezení husitské revoluce většina současných znalců shoduje a datuje ji zpravidla léty 1419–1436.

Stejně jako substantivum *společnost* existovalo slovo *revoluce* i ve středověku, ovšem nikoliv v českém, nýbrž v latinském lexiku. Podstatně

⁶ Jaroslava Pečirková (a Josef Macek): Sémantická analýza staročeského slova *obec*, *LF 97* (1974), s. 89–100; Igor Němec a kol.: *Slova a dějiny*, Praha 1980, s. 135–136; Igor Němec – Jan Horálek a kol.: *Dědictví řeči*, Praha 1986, s. 378–381; Josef Macek: Ze slovníku české reformace: sbor, in: *Směřování. Sborník k šedesátinám Amedea Molnára*, ed. Noemi Rejchrtová, Praha 1983, s. 117–123; týž: *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*, I. *Hospodářská základna a královská moc*, Praha 1992, s. 172–173; týž: *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001, s. 295–296. Na německé straně Ferdinand Seibt: *Husitica. Zur Struktur einer Revolution*, 2. vyd., Köln – Wien 1990, s. 125–133.

⁷ Zdena Horáková et al. (= Josef Macek): Die Aussagen der altschechischen Sprache über die mittelalterliche Auffassung des Staates in Böhmen, *Zeitschrift für Slavistik* 18 (1973), s. 838–852; Igor Němec a kol.: *Slova a dějiny*, s. 223–233.

⁸ Martin Malia: *Lokomotivy dějin. Revoluce a utváření moderního světa*, Brno 2009.

⁹ Dobově podmíněné zdůvodnění podal Josef Macek: *Husitské revoluční hnutí*, Praha 1952, zvláště s. 159–167. Husitství v striktně marxistickém pojetí nemohlo, ba nesmělo být *revolucí*, neboť tento pojem byl rezervován pouze pro novověké radikální kvalitativní změny, zvláště při přechodu od jedné společensko-ekonomické formace k druhé, rozumí se historicky progresivnější. K dobovým marxistickým diskusím, spjatými neodmyslitelně též s termínem *všeobecná*, resp. *první krize feudalismu*, František Šmahel: *Husitská revoluce*, I. *Doba vymknutá z kloubů*, Praha 1993, s. 36–42.

jméno *revolutio*, odvozené od slovesa *revolvere*, označovalo již v pozdní antice cyklický pohyb. Jeho centrální význam byl astronomicko-astrologický, neboť (dle tehdy platných názorů) postihovalo pohyb hvězd i jiných nebeských těles kolem Země, popřípadě opakující se roky a další přírodní jevy, charakteristické pravidelnými návraty. Ve francouzštině se slovo *révolution* objevilo ve 12. století, anglická varianta *revolution* je doložena od roku 1390, v němčině a v češtině se prosadilo daleko později, až v novověku.¹⁰ Jungmannův *Slovník česko-německý* definuje roku 1837 *revolucí* jako proměnu, např. správy zemské,¹¹ tedy již v politickém významu, se symptomatickým odkazem na Krameriovy noviny. Přitom politický obsah vložila do slovesa *rivolture* už během druhé poloviny 14. století italština. V kronikářských dílech bratrů Giovanniho a Mattea Villaniů označuje prudké převraty v městských radách a v 15. věku se objevuje jako charakteristika (*grande novita e rivoluzione*)¹² známého florentského povstání ciompi, propuknuvšího a poraženého v letních měsících roku 1378.

Ze stručného přehledu vyplývá, že ani husité, ani jejich protivníci pro pojmenování dramatického dění, které od roku 1419 zmítalo Českým královstvím a částečně i Moravou, slovo *revolutio* neužívali. Ocitáme se tak před problémem, jak tehdejší lidé převratné události nazývali a zda v pozdně středověké češtině existovala slova, která můžeme chápat jako plnohodnotný či alespoň dílčí ekvivalent k nynějším významům substantiva *revoluce*. To dnes podle mínění předních politologů a sociologů označuje buď jednorázovou, pronikavou (zpravidla násilnou) změnu politického systému, nebo dlouhodobější proces hluboké strukturní přeměny společnosti, včetně změn ve sféře hospodářské, vědecké i kulturní, resp. civilizační.¹³ V případě husitství

¹⁰ Podrobně k tomu stěžejní práce, zejména Reinhart Koselleck et al.: *Revolution, in: Geschichtliche Grundbegriffe. Historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland*, V. Pro-Soz, edd. Otto Brunner - Werner Conze - Reinhart Koselleck, Stuttgart 1984, s. 653-788; Karl Griewank: *Der neuzeitliche Revolutionsbegriff. Entstehung und Entwicklung*, 2. vydání, Hamburg 1992, s. 17-22; Jaroslav Krejčí: *Dějiny a revoluce*, Praha 1992, s. 9-12.

¹¹ Josef Jungmann: *Slovník česko-německý*, III. P-R, Praha 1837, s. 821.

¹² R. Koselleck et al.: *Revolution*, s. 672.

¹³ Kre (= Jaroslav Krejčí): *Revoluce*, in: *Velký sociologický slovník*, II. P-Ž, Praha 1996, s. 928-929.

záměrně setrváváme u prvního významu, neboť není pochyb, že se do vědomí současníků i do dějin zapsalo především jako násilná změna, jejíž nedílnou součástí byla *domáci*, resp. *občanská válka* (latinský termín *bellum civile* je znám už v antice) i ozbrojený zápas proti zahraničním interventům, tedy jevy typické pro velké revoluce 18.–20. století. Ostatně sémantické pole sousloví *bellum civile* zahrnovalo ve středověku i význam blízký dnešnímu výměru substantiva *revoluce*.¹⁴

Výchozí teze této studie byla vratká. Na jedné straně se zdálo nepravděpodobné, že by pamětníci bouřlivých událostí rezignovali na jejich souhrnné české označení, na straně druhé vzbuzovala skepsi tehdejší realita. Ani pozdní středověk si na přesnost nepotrpěl a významová rozkolísanost pojmů, v nichž má současný historik sklon vidět termíny (např. *purkrabí*, *hejtman*, *řídítel*), byla obrovská.¹⁵ Řeč pramenů však badatelskou skepsi alespoň částečně rozrušila.

Záchytným bodem, který určil směr dalšího výzkumu, byly formule obsažené v konceptu spisu, jež představitelé českého panstva adresovali přibližně v letech 1458–1460 králi Jiřímu Poděbradskému.¹⁶ Domáhali se v něm obnovy statu quo před rokem 1420, kdy na českém zemském soudu působili jako přisedící výhradně zástupci vysoké nobility, nikoliv vladykové a panoši, kteří na toto fórum pronikli až při jeho znovuotevření v roce 1437. Od té doby působil na zemském soudu ve funkci přisedících 12 pánů a 8 příslušníků nižší šlechty, i když definitivně byl tento poměr uzákoněn až v letech 1485–1487.¹⁷ Písemnost

¹⁴ R. Koselleck et al.: *Revolution*, s. 654.

¹⁵ Robert Novotný: Staročeský výraz hejtman. Sémantická analýza, *Marginalia Historica* 4 (2001), s. 85–102; Robert Šimůnek: *Správní systém šlechtického dominia v pozdně středověkých Čechách. Rožmberská doména 1418–1472*, Praha 2005, s. 165–173.

¹⁶ Znění zpřístupnil Jiří Jurok: Edice nových pramenů z neznámého právního rukopisu doby poděbradské, *PHS* 28 (1987), s. 75–104 (zde jako Příloha II na s. 90–95). Materiálu se týkají i některé další Jurokovy studie, zvláště *Zápas o zemský soud – jedna z příčin vzniku Zelenohorské jednoty roku 1465*, *HT* 6–7 (1983–1984), s. 181–192; *Neznámý rukopis doby poděbradské. Studie k problematice politického zápasu panstva, rytířstva a panovníka o zemský soud v Čechách během XV. stol.*, *PHS* 27 (1986), s. 27–56.

¹⁷ K tomu Josef Markov: *Spor pánů a rytířů o sedání v lavicích*, in: *Sborník prací z dějin práva československého*, I. *K padesátým narozeninám profesora Jana Kaprasa jeho žáci*, Praha 1930, s. 98–103; Jan Janák – Zdeňka Hledíková: *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha 1989, s. 115–116; František Šmahel: *Nástin proměn stavovské skladby Českého království od konce 14. do počátku 16. století*, in: *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500–1619)*, edd. Karel Malý – Jaroslav

samotná se podle domněnky Jiřího Juroka hlásí do okruhu katolického šlechtice a nejvyššího zemského sudího Mikuláše Zajíce z Házmburka, který ale zemřel již v roce 1459.¹⁸ Podle mého mínění by bylo vhodnější pomýšlet spíše na jeho syna Jana Zajíce z Házmburka, vůdčí postavu šlechtické opozice proti Poděbradovi i právnicky poučeného muže,¹⁹ ovlivňujícího českou politickou scénu téměř čtyři desetiletí, až do roku 1495. Otázku autorství však v rámci sledovaného problému ponechme stranou. Podstatné je, že se písemný elaborát průkazně zrodil v prostředí tradiční aristokracie, razantně odmítající změny, jež jako součást revolučního procesu oslabily politické pozice starobyklých panských rodů. Jejich příslušníci si nicméně i v nových poměrech nadále nárokovali hlavní slovo při rozhodování o záležitostech Českého království a nehodlali ustoupit.²⁰ Vzestup politické prestiže nižší nobility a královských měst proto autoři rozkladu pokládali za nepatřičný a správně jej spojovali s husitskou revolucí, v jejímž průběhu rytířstvo, panošové, vladkyvé i obecný lid „k větším statkům přišli, než předci jich...“²¹ Samotný majetek by však neměl být důvodem k změně politického uspořádání („zřiezenosti“),²² jež na základě starobyklých obyčejů ustavil Karel IV. a které trvalo až „do zbúrenie země...“²³

Není pochyb, že slovo *zřiezenost* tu má význam právního řádu, uzákoněného nejslavnějším českým panovníkem v úzké součinnosti se starobyklými panskými rody,²⁴ zatímco substantivum *zbúrenie* označuje

Pánek, Praha 2001, zvláště s. 78–79. K situaci roku 1437 podrobná zpráva in: *Monumenta conciliorum generalium seculi decimi quinti*, I, edd. Franciscus Palacky – Ernestus Birk, Vindobonae 1857, s. 850–851.

¹⁸ Tak J. Jurok: Edice, s. 75.

¹⁹ K jeho roli v širších politických souvislostech Petr Čornej – Milena Bartlová: *Velké dějiny země Koruny české*, VI. 1437–1526, Praha – Litomyšl 2007, passim. Nově k němu Martin Šandera: Jan Zajíc z Házmburka. Tvůrce programu a hlavní diplomat Zelenohorské jednoty, *VLH* 36 (2016), s. 21–42; Petr Čornej: Jan Zajíc z Házmburka, katolický šlechtic, politik a vzdělanec druhé poloviny 15. století, in: *Modrá krev Sobotecka. Sborník k 520. výročí povýšení Sobotky na město 1498–2018*, ed. Karel Bílek, Sobotka 2018, s. 17–26.

²⁰ O tomto problému s přihlédnutím k politické atmosféře let 1448–1471 Petr Čornej: Klíče ke Karlštejnu, *SMB* 1 (2009), zvláště s. 51–61.

²¹ J. Jurok: Edice, s. 92.

²² Tamtéž, s. 91, 92, 94.

²³ Tamtéž, s. 90.

²⁴ Škoda jen, že elaborát neodkazuje na konkrétní písemnosti ani na reformu zemského soudu v polovině 14. století. Takto se lze domnívat, že argumentace vůlí Karla IV., jehož